

OKUPIRAJ VOLSTRIT: NEOKLASIČNI DRUŠTVENI POKRET 21. VEKA

Milan Radonjić
Beograd

SAŽETAK

Sadejstvo udara ekonomske krize iz 2008. i kontinuiranog deficita političkog legitimiteta dovode 2011. do pojave globalnog otpora, ali i do razvoja njegovih kvalitativno novih strategija i taktika. Iako je savremene modele kolektivne akcije dobrim delom i dalje moguće razumeti uz pomoć teorije novih društvenih pokreta, oni danas objektivno zahvataju jedno šire polje, najpre zbog zahteva za radikalnom promenom u ukupnom ekonomskom i političkom sistemu.

Savremeni društveni pokreti i dalje se bore za reinterpretaciju značenja i priznanje sopstvenog identiteta, ali ne više za bilo koje pojedinačno pitanje, već za sveobuhvatnu promenu sistema. Ta izuzetno važna promena strateške orijentacije, koja nove pokrete čini pomalo starim – upravo klasičnim, ostaje, čini nam se, nedovoljno primećena iz razloga koje ćemo pokušati da rasvetlimo.

KLJUČNE REČI: teorija novih pokreta, medijski uticaj, uokvirivanje značenja, kognitivna funkcija društvene akcije, ciklična teorija društvenih pokreta, klasna borba, populizam

UVOD

Bilo je potrebno da prođu pune tri godine od sudbonosnih odluka establišmenta u SAD i EU da paketima direktne finansijske pomoći spasu bankrota velike banke, a građane prepuste *nasilju tržišta*, kako bi globalno nezadovoljstvo, naraslo po izbijanju velike ekonomske krize 2008, konačno rezultiralo nastankom nekoliko relevantnih društvenih pokreta. Ovaj rad

1 Milan Radonjić je magistar političkih nauka, autor i aktivista iz Beograda. Članak je rezultat istraživanja do kojih je autor došao tokom rada na magistarskoj tezi: „Novi pokreti, novi mediji i globalna društvena promena“, odbranjenoj na Fakultetu političkih nauka u Beogradu juna 2012, uz mentorstvo prof. Vukašina Pavlovića, kao i tokom učešća na istoi-menom okruglom stolu, održanom godinu dana ranije, u leto 2011, na FPN: <http://www.fpn.bg.ac.rs/2011/06/02/novi-mediji-novi-pokreti-i-globalna-drustvena-promena/>

fokusiran je na jedan od njih, Okupaciju Volstrita (Occupy Wall Street, u daljem tekstu OVS), koji je u jesen 2011. pred globalnom javnošću možda najjasnije artikulirao od ranije prisutno nepoverenje većine društva u političku elitu, sažetu u poruci: „Mi smo 99%.“

Spoznaja o nesrazmernoj koncentraciji bogatstva u rukama globalne elite (preostalih 1%) dodatno je pojačala jaz između establišmenta i građana koji po prvi put kao kolektiv (narod) obznanjuju svetskoj javnosti – da pravila igre nisu ista za sve, odnosno da nisu pravedno reprezentovani u političkim institucijama, kojima dominira ekonomska moć. Ono što je radikalno novo – odnosno „staro“ u objavi OVS da sistem nije pravedan, jeste upravo legitimisanje pokreta kao prvog koji u nekoj od razvijenih demokratskih država traži institucionalnu promenu na najvišem društvenom nivou. Po prvi put sistem nije unapred prepoznao promenu koja dolazi, stvorio prostor za njeno integrisanje, istovremeno usmeravajući sopstvenu reformu. S druge strane, OVS nije konkretizovao svoje ciljeve u vidu eksplicitnih zahteva establišmentu, ali su oni ipak prilično jasno označeni objavljivanjem takozvane „Deklaracije o okupaciji“². Evo njenih početnih paragrafa:

„Dok se okupljamo da u solidarnosti izrazimo osećanje opšte nepravde, ne smemo izgubiti iz vida šta nas je zbližilo. Ovo pišemo kako bi svi ljudi koji osećaju da su ih globalne korporacije oštetile znali da smo mi njihovi saveznici... Nema prave demokratije kada je njen proces uslovljen ekonomskom moći. Mi vam se obraćamo u vreme kada korporacije, koje postavljaju profit iznad ljudi, lični interes iznad pravde i represiju iznad ravnopravnosti, upravljaju našim vladama...“

Nasuprot ovom proglasu i širokoj podršci koju je OVS od nastanka imao u američkom društvu, većina najuticajnijih medija, gotovo kompletan politički i akademski establišment, ostaće distancirana u odnosu na pokret, a neki od najautoritativnijih američkih istraživača kolektivne akcije ispoljiće prilično konzervativna predviđanja njegovog konačnog ishoda, pribegavajući poređenju s pokretima s kraja 20. veka u Evropi i SAD. Oni na taj način nastavljaju trend takozvanog „postmodernog obrta“ (Nash 2006, 129–132) u američkoj sociologiji kolektivne akcije, odnosno njenog postepenog približavanja pozicijama teorije novih društvenih pokreta (TNDP) ali to čine, reklo bi se, u najpogrešnijem mogućem trenutku.

Poput novog vina u starim bačvama, kao što kaže Alen Turen (Alain Touraine), jedan radikalno novi, antisistemski pokret 21. veka, protiv socijalne nepravde i političke obespravljenosti stavlja se u okvire TNDP (Turen 2011, 154) iako se ni po strategiji ni po taktici ne može poistovetiti sa onima iz 70-ih, 80-ih ili 90-ih godina 20. veka – bar ne bez velikih redukcija.

2 <http://occupywallstreet.net/learn>

Reč je naravno o poznatoj „evropskoj“ teoriji koja je s druge strane Atlantika često bila osporavana, prema kojoj su novi pokreti pre svega usmereni na kulturne promene, identitetska pitanja i pojedinačne probleme, a mnogo manje, ako uopšte, na promene sistema i striktno političke ciljeve, za razliku od starih – klasičnih pokreta, poput radničkog.

Pitanje koje razdvaja američke i evropske škole tiče se pozicioniranja ciljeva akcije, što je ujedno i najvažnija, ili makar najkonkretnija distinkcija između novih i klasičnih pokreta. Jedan od najčešćih argumenata za podršku ovih ocena o kulturnim ciljevima pokreta OVS jeste da je on „promenio temu razgovora“ u američkim medijima, političkim i akademskim institucijama.

Smatramo da ova teza ne samo da nije održiva sama po sebi, pošto predstavlja *pars pro toto* grešku u zaključivanju, već i posredno ukazuje na jedan od ključnih problema koji inhibira socijalnu, odnosno ekonomsku transformaciju i globalni oporavak, a to je: Odnos korporativnih entiteta prema zajednici, odnosno konkretnije – korporativnih medija prema društvenoj promeni, kolektivnoj akciji i, u konačnici, samom kolektivnom interesu.

Šire posmatrano, reč je o istorijski repetativnim ciklusima borbe za hegemoniju putem kontrole nad proizvodnjom i diseminacijom informacija, naučnih saznanja, odnosno nad tehnologijom kao opredmećenom kulturom. Društvenim pokretima u ovoj odlučujućoj bitci za upravljanje promenom pripada veoma važna uloga.

CILJEVI, IDENTIFIKACIJA I ORIJENTACIJA POKRETA

Ispravno definisanje ciljeva, u smislu njihovog dobrog balansiranja između ambicija i realnosti, od prvorazrednog je značaja za uspeh jednog pokreta. Studije kolektivne akcije oduvek su pridavale veliku važnost ovom pitanju, jer ciljevi predstavljaju odnos pokreta prema establišmentu i prema društvu. Prema prvom, reč je o suprotstavljanju, prema drugom o zastupanju.

OVS je, međutim, odbio da se uopšte opredeli na taj način, što je neuobičajeno, posebno uzevši u obzir činjenicu da je pokret od samog početka imao jaku podršku u američkom društvu. Prema istraživanju magazina *Time* (Altman 2011), čak 54% odraslih Amerikanaca imalo je pozitivno mišljenje o ljudima u parku Zukoti, što je samo po sebi događaj bez presešana u Sjedinjenim državama u poslednjih pola veka.

Međutim, kako je vreme odmicalo a OVS odbijao da konkretizuje svoje ciljeve, spoljašnji „zahtevi za isticanje zahteva“ postajali su sve glasniji. Džodi Din i Marko Dezeris, sa univerziteta Nortistern (Boston) u članku „Pokret bez zahteva“ (Deseriis, Dean 2012) tako dolaze do zaključka da je

njihov izostanak posledica podeljenosti samog pokreta baš kao i naglašeni zazor i otpor mogućem kooptiranju u politički sistem. Taj zaključak kreće se u domenu mogućeg, ali je isto tako moguće, naročito na osnovu stavova ljudi unutar pokreta, argumentovati i da oni zapravo ne prihvataju postojeći politički proces. Da svesno odbijaju da budu deo igre u kojoj pobjednik odnosi sve i u kojoj građani nemaju efikasnu mogućnost učešća i suprotstavljanja lobistima korporacija u procesu donošenja zakona, te da jedino zato ne pristaju da u njemu učestvuju. Ali Din i Dezeris obrazlažu na sledeći način:

„Da li će zahtevi za nacionalni plan otvaranja radnih mesta značiti da je pokret kooptiran? Da li bi insistiranje na ustavnom amandmanu koji bi korporacijama uskratio status ličnosti (preduslov za neograničeno finansiranje političkih kampanja – prim. aut.) utopio pokret u Demokratsku partiju? I da li je podrška aktivističkih organizacija poput *Move On* simptom da je kooptacija već počela?“

Autori tvrde, što je ujedno i omiljeni mejnstrim medijski okvir za razumevanje OVS, da strah od kooptiranja zamagljuje stvarne i potencijalne veze između različitih predloga unutar pokreta koji ne zna šta hoće, istovremeno osnažujući procese fragmentacije u nameri da ih spreči.

Nema nikakve sumnje da je i Sidni Terou (Sidney Tarrow), jedan od najautoritativnijih američkih istraživača pokreta, svestan važnosti dobrog pozicioniranja njegovih ciljeva. U autorskom članku za uticajni *Foreign Affairs* on primećuje da je OVS dao nekoliko predloga za promenu politike upravo kroz „Deklaraciju o okupaciji“, što se ipak „teško može nazvati političkom platformom“. Ali, kaže on, „političke platforme i nisu u fokusu ove nove vrste pokreta...“, poredeći ga s feminističkom akcijom u Americi 70-ih. Njihov cilj je, prema njegovom mišljenju, da budu prepoznati i priznati (Tarrow 2011):

„Kada se ta borba (feministički pokret) pojavila usred Pokreta za građanska prava, ona je šokirala konzervativce i zbunila liberale. Prvi su u aktivistkinjama videli gomilu anarhistkinja koje spaljuju grudnjake; dok su ih drugi smatrali za nežensvene ili dobrohotne, ali ne sasvim uračunljive. Iako su liderke novog ženskog pokreta istakle neke promene u politici koju su želele da postave na nacionalnu agendu, njihov najvažniji cilj bio je priznanje i uvažavanje postojanja različitih realnosti za različite polove u svakodnevnom životu. Na isti način, kada su aktivisti OVS napali Vol strit, njihova meta nije bio kapitalizam, već sistem ekonomskih odnosa koji je izgubio svoj pravac i prestao da služi zajednici.“

Iako zasnovan na ispravnoj analogiji, čini se da zaključak koji Terou iznosi nije sasvim logičan. Na početku on postulira da je u pitanju jedna nova vrsta pokreta ali zatim, kao u kakvoj kognitivnoj disonanci, kaže kako je nešto slično već viđeno tokom 70-ih, sve uz zaključak kako meta pokreta nije kapitalizam, već „sistem ekonomskih odnosa“. Terou podseća da su

se kroz istoriju hiljade Amerikanaca različitih društvenih slojeva ili religija periodično okupljale bez eksplicitnog cilja i navodi kao primer vreme velike depresije, kada su ogromna nezaposlenost i bes stvorili uslove za talas štrajkova i demonstracija. Ovi protesti nisu imali posebnu političku agendu, zaključuje on, već su zahtevali priznanje i radikalnu promenu u odnosima između vlade, ljudi i korporacija (Tarrow 2011):

„Ono što čujemo je poziv na buđenje upućen korporativnom sektoru i vašingtonskoj eliti, signal da je na sceni nova snaga koja na najširoj društvenoj osnovi zahteva promenu američkog društva. To što smo videli je iskustvo koje stvara snažnu solidarnost. Možemo očekivati da mnogo aktivističkih mreža izraste iz cele ove situacije. Ljudi koji se nalaze u istom okruženju sada su u konstantnom kontaktu i dele iskustva. Oni će izgraditi zajednicu. To je razlog zbog koga je okupacija prostora bitna.“

Terou je apsolutno u pravu kada kaže da je sa pokretom okupacije Volstrita na scenu izašao jedan sasvim novi činilac – nestajuća američka srednja klasa, nedavno diplomirani studenti s velikim dugovima za troškove obrazovanja, nezaposleni, oni koji su izgubili kuće itd., ali njegovi argumenti gube ubedljivost i zvuče prazno kada kaže da taj pokret u svojoj osnovi nije antisistemski, ma kako odredili taj sistem: kapitalizam ili, možda preciznije – korporativizam.

S druge strane, može se sasvim utemeljeno rezonovati, što i čine neki autori (generacijski i angažmanom bliži pokretu), da je OVS namerno odbio da konkretizuje svoje zahteve upravo zato što ne želi da se zadovolji partikularnom promenom – reformom sistema, već traži njegovu supstancijalnu promenu (Rushkoff 2015, 15) a da je to što smo videli do sada samo njen početak. Izostanak konkretnih zahteva u stvari je karakteristika koja bitno odvaja OVS od novih pokreta i orijentiše ga dugoročno na sasvim drugačiji način. To nije pokret jednog problema, niti identiteta, već sistemske promene, koja će biti dugog trajanja.

Vilijam Gemson (William A. Gamson), nekadašnji predsednik Američke sociološke asocijacije (American Sociology Association – ASA), osnivač MRAP³ i, kao i Sidni Terou, član Američke akademije nauka i umetnosti, u članku „Kulturni ishodi pokreta Okupirajmo Volstrit“, objavljenom na uticajnom akademskom blogu *Mobilizing Ideas*⁴ ističe u naslovu sličnu tezu – da je reč o akciji koja primarno zahteva kulturološku, ne institucionalnu ili političku promenu (Gamson 2012):

„Njihova kulturna misija je podizanje svesti o korporativnoj dominaciji američkih političkih, društvenih i ekonomskih institucija – kao i o ogromnim

3 MRAP – Movement/Media Research and Action Project <http://www.mrap.info>

4 Blog *Mobilizing Ideas*, osnovan je pri Centru za istraživanje pokreta na Univerzitetu Notre Dame u Indijani.

nejednakostima, odnosno dobiti koju ta dominacija stvara. Istovremeno, pokret pokušava da izgradi kolektivni identitet čineći lične patnje građana zajedničkim iskustvom.“

Prema njegovim rečima, bez obzira na eventualne institucionalne ili političke promene u budućnosti, pokret je već postigao veliki uspeh menjanjem sadržaja političkog diskursa u Sjedinjenim državama. Ipak, kaže on, ova kulturna promena, iako neophodan, nije i dovoljan preduslov za brojne institucionalne i političke promene:

„Ona ni na koji način ne garantuje uspeh, koji zavisi od toga da li će drugi kolektivni akteri iskoristiti priliku koju im je pokret stvorio [...] Možemo se zapitati koliko će trajati ova kulturna promena. Hoće li ona postati centralni deo svesti mnogih Amerikanaca tokom sledećih nekoliko godina? Ili će glavne teme koje su pokrenute izbledeti iz javnosti dok pokret prolazi kroz fazu neizvesnosti ili demobilizacije? Odgovor na ovo pitanje je, pretpostavljam, jednim delom povezan s pitanjem da li će uslediti neke značajne političke ili institucionalne promene koje bi mogle da promene trend rastuće neravnopravnosti i umanje korporativnu dominaciju nad politikom i izbornim procesom u SAD.“

UOKVIRIVANJE ZNAČENJA, ULOGA MEDIJA

Iako brojni autori na pomenutom blogu podržavaju ove stavove, postoje i oni koji im se suprotstavljaju. Jedan od njih je i Džef Gudvin (Jeff Goodwin), profesor sociologije na Njujorškom Univerzitetu i predsedavajući Sekcije ASA za kolektivno ponašanje i društvene pokrete. U članku „Okupacija medija“ on iznosi sumnje u vezi sa Gemsonovom tezom. Gudvin se naravno ne slaže ni sa Gemsonovim stavom da OVS ne traži institucionalnu promenu, ali pridodaje da se ne može govoriti čak ni o promeni agende korporativnih medija (Goodwin 2012):

„Činjenica da OVS nije fundamentalno promenila politički diskurs korporativnih medija, niti to može da učini, znači jedino to da se javljaju nove i do sada nepostojeće mogućnosti za alternativne medije da kažu istinu o Pokretu i korporativnoj ekonomiji kojoj se on suprotstavlja. Institucionalizovani konzervativizam većine 'liberalnih' medija takođe predstavlja podsticaj za sam Pokret da kreira nove medije kojima će moći direktno da dopre do svojih aktivista ali i šire publike. Ako OVS zaista želi da uspe u menjanju razgovora Amerikanaca, i tako počne s izgradnjom snažnijeg pokreta, to će morati da učini kroz alternativne medije (uključujući sopstveni). To je zapravo nesumnjivi preduslov za postizanje institucionalnih promena kojima pokret teži.“

Gudvin s pravom ističe prvoklasnu važnost medija u pobuđivanju društvene promene, a takođe sigurno je da je ona dobro poznata Gemsonu i

Terou budući da obojica, a posebno Gemson, u svojim impresivnim radovima često referišu na suštinsku interakciju pokreta sa medijima. Odnosno, obojica su inspirisani Gofmanovom teorijom perceptivnih okvira (ponovo više Gemson) koja je osnova tzv. teorije uokvirivanja čijim je spajanjem sa teorijom političkog procesa i započet pomenuti *postmoderni zaokret* dominantno američke teorije resursne mobilizacije (TRM).

Međutim, ovog puta izgleda kao da autori i sam pokret svode na funkciju medija, čiji je najdalji domet – promena agende, teme razgovora. Takav stav imao bi opravdanje da je reč o nekom pojedinačnom protestu kao što je vađenje nafte i gasa iz škrljaca, ili sprečavanju izlova kitova u komercijalne svrhe. Ovdje je termin promena agende odgovarajući još samo formalno. Zapravo, kao da se obojica, a s njima i veliki deo mainstream medija i dobar deo akademske zajednice, služe formom kako ne bi morali da se bave suštinom, odnosno spontanom izrazom dubokog nepoverenja zajednice u politički proces, prelomom u kolektivnom narativu, koji neće zakrpati ni najumešnija pi-ar kampanja. Agenda je promenjena, ali po pitanju ukupnog smera kretanja društva. Čitav sistem je doveden u pitanje. Nisu u pitanju nijanse, već suština, a najpre svrsishodnost izborne politike i religiozna vera u *laissez-faire* tržišni princip i korporativni kapitalizam.

Vilijam Gemson (Gamson, Wolsfeld 1993, 114–125) s pravom ističe da su pokreti u direktnoj zavisnosti od masovnih medija, najpre usled nužnosti mobilizacije političke podrške, ali još više usled potrebe legitimizacije unutar osnovnog diskursa i širenja obuhvata ciljanog konflikta.

Zapravo, u pitanju je simbiotska interakcija jednako važna za pokret, pošto od nje zavisi plasman poruke u društvu i mogućnost sticanja saveznika, ali i za medije, koji se kvalitetnim izveštavanjem u vremenima krize i društvenih promena dugoročno pozicioniraju na tržištu. Na sreću, ovom odnosu zavisnosti balans donekle daje razvoj novih medija i društvenih mreža. Masovni mediji su i dalje sposobni da nameću agendu, ali gube ucenjivački potencijal pošto više nemaju moć da potpuno „izbrišu“ izvesne događaje iz vidnog polja kolektiva. No svejedno, pitanje izvora informacija, baš kao i njena interpretacija, davanje intonacije posmatranom događanju i širim ciljevima društvene akcije, ima i dalje odlučujući značaj.

Pre Gemsona, profesor sociologije i žurnalistike na univerzitetu Kolumbija Tod Gitlin (Todd Gitlin) u svom ključnom radu *Ceo svet nas posmatra* (*The Whole World is Watching*, 1980) studiozno razmatra ulogu medija u stvaranju i uništenju studentskog pokreta u Americi krajem šezdesetih godina. On zaključuje da studentski pokret nikada nije prerastao u pravu levu opciju, a razlog zapravo leži u medijskom tretmanu koji je imao. Za Gitlina (1980, 130–155) jesu ključna pitanja slave, preobražaja lidera u medijske zvezde kojima se lako manipuliše, odnosno izveštavanje medija fokusirano na nasilje i ekstreme unutar i oko pokreta. Tako su najuticajniji američki mediji dezavuisali studentski

pokret, pronalazeći mu čak i „umerene alternative“ (Gitlin 1980, 204) a sve u korist *statusa quo*. Mnoga druga istraživanja medijskog izveštavanja poslednjih decenija pokazala su kako su mediji najčešće proponenti postojećeg sistema, skloni da pokretima za promene nameću derogirajuće interpretacione okvire. Brojna druga istraživanja donela su slične zaključke.

Studija izveštavanja sa Svetskog ekonomskog foruma (World Economic Forum, u daljem tekstu SEF), pratila je medijsko pokrivanje protesta na SEF tokom 2001, 2002, 2003. godine analizirajući ukupno 88 članaka i komentara u najuticajnijem američkom dnevniku, *New York Times-u* (Bennett, Pickard²⁰⁰⁴) Osnovni zaključak bio je da je elita učesnika samita Svetskog ekonomskog foruma dobijala nezasluženi i neproporcionalan tretman dok su aktivisti bili predstavljeni kao marginalci, bezimeni odrpanci, koji predstavljaju nasilnu pretnju javnom redu i miru.

Jedan noviji rad, „Uokvirivanje Okupacije Volstrita“, pratio je izveštavanje *New York Times-a* i *USA Today* tokom 120 dana, od početka protesta i u tom periodu obradio 132 naslova – 107 u *Times-u* i 25 u *USA Today* (Xu 2013, 6). *Times* je imao 51 negativan i 56 neutralnih ili pozitivnih, a *USA Today* 17 negativnih i 8 neutralnih ili pozitivnih izveštaja. Najčešće upotrebljavani negativni okvir bilo je *bezakonje* – 69 članaka (52.3%), zatim *korišćenje zvaničnih izvora* – 54 članaka, (40.9%), *karneval* – 49 članaka (37.1%), *neefikasni ciljevi* – 35 članaka, (26.5%), *negativni uticaj protesta* – 32 članka (24.2%), *neodobravanje javnosti* – 29 članaka (22.0%). Ukupno je 68 naslova (51.5%) bilo dominantno negativno intonirano prema pokretu, dok je 64 (48.5%) bilo neutralno, ili pozitivno.

U svojoj novijoj knjizi *Okupiraj naciju (Occupy Nation: The Roots, the Spirit and the Promise of the OWS, 2012)*, Gitlin primećuje da je to prvi moderan pokret u Americi koji je započeo sa većinskom podrškom u društvu. Kao i brojni drugi autori, smatra ga uspešnim jer je promenio agendu za diskusiju i poremetio dogmu samoregulišućeg slobodnog tržišta, uz zamerku da i dalje nije ozbiljno doveo u pitanje dominaciju plutokratije.

Ono što i on, prema našem mišljenju, pomalo nepravedno stavlja na teret pokretu jeste fobičnost prema izbornoj politici koja je zasnovana na „paničnom strahu unutrašnjeg jezgra pokreta od kooptiranja u establišment.“ Ipak, kako ističe, mnogo je važnije to što je zahvaljujući sopstvenim medijima koji su prenosili potresne slike iz Njujorka širom sveta pokret uspeo da prebrodi negativno uokvirivanje od strane korporativnih medija koji su ga prikazivali kao beskorisnu zamenu za političku partiju, i tako postao izraz ne samo besa, već i nade.

Naravno, Gitlin to naglašava jer vrlo dobro razume značaj novih digitalnih medija koji su sprečili izolaciju pokreta i njegovo predstavljanje kao stranog tela u društvu. Ipak, pokazaće se da je moć novih medija i dalje ograničena, a da je potpuni prelazak s dominantno štampanih i emitterskih medija na one mrežne postepen i dugotrajan proces.

Kako god, pitanje koje nam se svakako nameće u istraživanju interakcije društvenih pokreta i medija je sledeće: Zbog čega su mediji ranije bivali gorljivi zastupnici promene, na primer u vreme osvita Francuske revolucije, a mnogo češće, pre svega u drugoj polovini 20. veka, „tvrdoglavo branili“ *status quo*?

Dva su glavna pristupa o uzrocima Francuske revolucije. Jedan je marksistički, koji obraća malo pažnje na ulogu medija, percipirajući je kao sekundarnu u odnosu na klasne razloge i drugi, zasnovan na stanovištu da pravi akteri revolucije nisu klase već reči, odnosno da je revolucija konflikt diskursa, borba za kontrolu značenja koje će biti pripisano ključnim frazama kao što su: narod ili sloboda. Evo kako Fransoa Fire (Francois Furet 1997, 46) u delu *Interpretacija Francuske revolucije* opisuje vreme neposredno pre njenog izbijanja:

„Misao i reči bile su oslobođene ne samo od cenzorstva i policije, već i od interne inhibicije stvarane dobrovoljnim pristajanjem na institucije stare više vekova: kralj više nije bio kralj, plemstvo više nije bilo plemstvo, crkva više nije bila crkva. Štaviše, kada su mase provalile na istorijsku scenu, politička edukacija dobila je ogromnu novu publiku, čija su očekivanja zahtevala potpuno druge forme društvene komunikacije.“

Upravo ova promena u diskursu medija razlog je zašto je sve počelo te godine kada je, piše Fire, postalo jasno da su akteri u teatru *Ancien Regime* samo senke. Do proleća 1789. postalo je očito da moć više ne prebiva u kraljevskim dvorovima i biroima iz kojih je toliko vekova kontinuirano tekla u vidu zakona, regulacija i odluka:

„Odjednom, vlast je izgubila stabilnost; ni u jednoj instituciji se nije više ni prepoznavala ni nalazila, a sve što je Skupština staleža pokušavala da rekonstruiše bivalo je u talasima uništavano kao zamkovi od peska pred naletom plime.“

U delu *Mediji i revolucija* Džeremi Popkin (Jeremy Popkin) piše da se 17. novembra 1830. grupa štampara u Njujorku okupila da proslavi nedavno okončanu Julsku revoluciju u Francuskoj kojom je zbačen Henri X i konačno zauvek zbrisana monarhija iz Francuske, kada su proklamovali sledeće (Popkin 1995,12):

„Sada je jasno da je prvenstveno kroz štampu i ljude koji su direktno sa njom povezani, uzdignuta slavna revolucija u Francuskoj – predodređna da konačno do temelja potrese svaki despotizam u starom svetu.“

Zašto su njujorški štampari vezu revolucije i masovnih medija razumeli kao očiglednu? Naravno zbog toga što su imali prilike da se na sopstvenom revolucionarnom iskustvu uvere šta je potrebno da bi se homogenizovalo javno mnjenje i društvo uverilo u izvesnost uspeha proklamovanih ciljeva jednog masovnog pokreta. Jednako kao što su za tu svrhu bile važne reči novinara koje su se pojavljivale u štampi, bili su važni i oni koji su

omogućavali proizvodnju novina. Dakle, nisu od značaja samo reči, važne su i štamparske mašine.

Istorijske studije jasno nam pokazuju kakve sve ozbiljne posledice po jedno društvo mogu nastati iz obične „promene teme razgovora“, budući da mediji na izvestan način jesu teoretičari koji usmeravaju aktuelnu društvenu praksu. Ali bilo bi naivno misliti da su sami mediji, odnosno novinari i urednici, čuvari ključeva sistema, da od njihove lojalnosti zavisi stabilnost jednog poretka. Radije treba razmišljati u pravcu razumevanja ciklusa nastanaka novih znanja i tehnologija, njihovom širenju i prihvatanju, odnosno koncentraciji vlasništva nad njima, monopolizovanju i hegemoniji nad diskursom. Ali kakva je uloga društvenih pokreta u ovim ciklusima?

CIKLIČNA TEORIJA

Endrju Džejmison (Andrew Jamison) i Ron Ajerman (Ron Ayerman) u delu *Društveni pokreti: Kognitivni pristup* (Jamison, Ayerman 1991, 47) ističu da društveni pokreti 19. veka, baš kao i oni moderni, imaju aktivnu ulogu u transferu naučnih ideja u politička i društvena verovanja. Oni okupljaju publiku za nove naučne paradigme i nove tehnologije. Pokreti popularišu nove koncepte koji s njima dobijaju humanije konotacije, a ideje poput evolucije ili ekologije prostor za rast i preuzimanje novih, sadržajnijih značenja.

Pokreti imaju važnu ulogu u nastanku naučnog saznanja zahvaljujući procesima kulturnog usvanja ideja, tehnika i organizacionih formi koje se pojavljuju u njihovim kognitivnim praksama, ističe Džejmison u članku „Društveni pokreti i nauka“ (Jamison 2006, 6) Za njega, posebnu ulogu imaju „intelektualci pokreta“ koji pomažu hibridizaciju odnosno približavanje društvenih uloga i formi znanja koje su ranije bile odvojene. Iz tih procesa, piše Džejmison, tokom prethodna dva veka ali i ranije, pojedinci poput Lutera ili Bejkona inicirali su nastanke mnogih naučnih teorija i praksi, ali i prvih univerziteta:

„Međutim, dok su širi pokreti i društvene promene stvarali uslove za bolje ustanovljene naučne institucije poput Kraljevskog društva (Royal Society), ideja političkih i društvenih eksperimenata u cilju opšteg dobra polako se transformiše u izvođenje naučnih eksperimenata za dobro izvešnih grupa. To je bila neka vrsta kontrarevolucije. Otvoreni pokreti otkrivanja i saznanja počeli su da se transformišu u institucije moderne nauke. Ingenioznost je preusmerena u užu putanje razvoja, dok je istovremeno produkcija znanja postajala sve više zavisna od podrške moćnih.“

Ciklusi nastanka, proliferacije i širokog prihvatanja tehnološkog progressa su za Džejmisona i Ajermana u vezi sa životnim ciklusima društvenih pokreta. S tim u vezi, oni ne prihvataju da se novi pokreti

razlikuju od starih, već ove prve razumeju u kategorijama potonjih (Ruggerio Montagna 2008, 272):

„Iz ove perspektive uzima se da su društveni pokreti vezani za izvesne istorijske, poslovne i generacijske cikluse, za ekonomske procese dugog trajanja. Oni se prepoznaju kao ciklični, sa sopstvenom internom dinamikom koja nije identična ali je u vezi sa širim istorijskim ciklusom političke ili ekonomske sfere. Novi pokreti su slični starim zato što i jedni i drugi reaguju na krizu ili kritično opadanje konjunktura u političkom ili ekonomskom ciklusu.“

Džejmison za *Političke perspektive* kaže da odvajanje novih i klasičnih pokreta smatra prilično arbitrarnim, budući da je to sve jedan te isti pokret nastao iz onog studentskog, koji je, kao i stari pokreti devetnaestog veka, prošao svoj ciklus razvoja, odnosno transfera znanja:

„Zaista, mi se izvesno smemo nadati da je nastupio novi ciklus u istoriji kolektivne akcije, ali ključno pitanje za mene je da li su i na koji način kulturno i političko u njoj pomešani.“

Ne bih rekao da nas OVS vraća u vreme klasičnih pokreta, ma šta pod njima podrazumevali. Svi pokreti grade na prošlosti, na iskustvima mobilizacije koja nasleđuju iz istorije, ali nisu svi uspešni u razvijanju funkcionalnih formi kognitivne prakse, one koju nazivamo *kolektivnim učenjem*.“

KLASNA BORBA, ILI STVARANJE NARODA

Skepsa prema razumevanju OVS kao klasičnog pokreta višestruko je opravdana. Slamanje rudarskog štrajka u Velikoj Britaniji sredinom 80-ih godina označilo je kraj postojanja militantnog radničkog pokreta na Zapadu, a moć globalnih korporacija odavno je višestruko prevazišla onu kojom raspolažu nacionalne države, a kamoli sindikati. Ovaj proces bio je potpomognut najpre deindustrijalizacijom i radikalnom promenom strukture zaposlenih. Velika seoba rada iz prvog sektora u treći, vodila je postepenom nestanku sindikata i radne reprezentacije, a u krajnjoj konsekvenci – klasne svesti.

Iako su klase u marksističkom smislu stvar prošlosti, klasne razlike u širem smislu daleko su od nestanka, kaže Takis Fotopulos (Takis Fotopoulos), osnivač Pokreta za inkluzivnu demokratiju. Prema njegovom mišljenju, iako redefinisane da projektuju opšte odnose moći, klase i dalje imaju važnu ulogu u objašnjavanju današnje dominacije i subordinacije (Fotopoulos 2008, 19):

„Danas klasna borba koju možemo nazvati i društvenom borbom nije više u vezi sa vlasništvom nad sretstvima za proizvodnju, već za kontrolu pojedinaca na ekonomskom, političkom i širem društvenom nivou – i to načinima koji direktno ili indirektno u prvi plan stavljaju pitanje same demokratije.“

Fotopoulos nije usamljen u shvatanju da rastuća koncentracija moći koju je kreirala sadašnja forma internacionalizovane tržišne ekonomije i reprezentativne „demokratije“ čini klasne podele zapravo jačim nego ikada. On ima u vidu fundamentalnu podvojenost društva i ekonomskog sistema koju uvećavaju tržišne institucije, kao i onu između društva i politike koju podstiču institucije reprezentativne demokratije, koje ne samo da su se održale, već su se i dodatno uvećale posle pada socijalističkog etatizma.

Svakako, jedna od ključih, ali i najčešće prenebregnutih karakteristika OVS, jeste njegova direktna povezanost sa svetom rada i stanjem na njegovom tržištu. Pokret čine diplomirani studenti koji su „previše kvalifikovani“ za slabo plaćene poslove na određeno vreme koji im se nude i istovremeno opterećeni visokim dugovima za školovanje koje neće moći da otplaćuju. Zatim tu su nezaposleni ili poluzaposleni građani koji ne mogu da žive od svog rada čak i ako imaju dva posla. Od imena pokreta do ključnih parola, sve ukazuje na „slona u sobi“ koga niko ne želi da vidi. Na engleskom jeziku reč „occupation“ znači zanimanje, a jedna od možda najupečatljivijih parola bila je ona: „Lost my Job, found an Occupation.“ („Izgubio sam posao, pronašao sam okupaciju – zanimanje.“)

Reč je dakle o ekonomskom sistemu i pitanjima rada i radničkih prava. Sada, međutim, glavni akteri nisu radnici u čeličanicama i rudnicima, već njihovi postmoderni naslednici, radnici sadašnjeg ili budućeg trećeg sektora. Podvucimo zato još jednom: pokret o kome je reč nije izbio samo zbog identitetskih ili vrednosnih pitanja, njegov izvorni rezon nastao je zbog krize u sektoru rada. Ali, da li je zbog svega toga OVS izvorno radnički pokret 21. veka? Lorin Langman, (Lauren Langman), sociološkinja sa Univerziteta Lajola u Čikagu, sumnja u to (Langman 2013, 12):

„Savremeni pokreti nisu jednostavno klasični, interesima inicirani pokreti koji traže bolje plate, radnička ili politička prava, niti su zainteresovani samo za pitanja valorizovanja degradiranih, podređenih identiteta.“

Ona tvrdi da OVS nije samo reakcija na krizu finansijskog kapitala, već i kritika društva koje ohrabruje uvećavanje koncentrisanog bogatstva/moći radije nego solidarne odnose ljudi koji ga čine. Longmanova zaključuje da bi za razumevanje nedavnih pokreta morali da još jednom promislimo o nasleđu teorije NDP, o važnosti kulture i identiteta kao mesta društvene transformacije koji ohrabruju nadu i stvaraju vizije (Langman 2013, 13):

„Iz svega rečenog, pokreti 21. veka mogu se razumeti kao spona tradicionalnih pitanja NDP, odnosno identiteta i kulture, s realnostima i kontradikcijama neoliberalnog kapitalizma. Ovi pokreti nisu usmereni ka jednom određenom događaju ili pojedinačnom problemu, oni nisu epizodna okupljanja, već trajni testamenti opresivnom i nepravednom ekonomskom sistemu koji privileguje manjinu. Mi ih ne možemo analizirati

koristeći koncepte 20. veka – iako brojne tradicije kritičke teorije, NDP i sociologije emocija, posebno kada se povežu sa pitanjima moralnosti, mogu predstavljati dobru polaznu tačku za to.“

Naomi Klajn (Naomi Klein), aktivistkinja i autorka studija globalnog ekonomskog sistema (*No Logo*, 2000; *The Shock Doctrine*, 2007) obraćajući se demonstrantima u parku Zukoti uporedila je taj pokret s demonstracijama protiv Svetske trgovinske organizacije u Sijetlu 1999, kada su globalni mladi i decentralizovani pokreti prvi put direktno izazvali korporativnu moć. Prema njenim rečima, bitnu razliku predstavlja činjenica što je tada kapitalizam bio u fazi ekspanzije i niko nije govorio o krizi (Klein 2011):

„Iskreno govoreći, dok su dobra vremena trajala, razgovor o ekonomskom sistemu zasnovanom na pohlepi nije bio omiljena tema, makar u bogatim zemljama. Deset godina kasnije, čini mi se da više nema bogatih zemalja. Samo mnogo bogatih pojedinaca koji su se obogatili pljačkajući javna dobra i crpeći prirodne resurse širom sveta.“

Prema njenom mišljenju, bitna razlika je i što su demonstranti ovog puta bolje odabrali lokaciju i način protesta, organizujući ga upravo na mestu na kome je ekonomska kriza i započela:

„Mi smo stupili u konflikt sa najmoćnijim ekonomskim i političkim silama na svetu. To je zastrašujuće. I dok ovaj pokret bude rastao od snage do snage, stvari će postajati još strašnije. Budite uvek svesni da će se javljati izazovi da se odaberu manji ciljevi... Nemojte se prepustiti tom iskušenju. Ova borba trajaće mnogo, mnogo godina.“

Svest o tome da je korporativna moć u potpunosti preuzela upravljanje političkim odlukama predstavljala je, kao i sve drugo što se događalo tih nekoliko meseci, proces učenja, izmenjeni narativ, poziv na dijalog koji se ne završava kada se završe izbori, piše Daglas Ruško (Douglas Rushkoff 2015, 13) profesor novih medija i digitalne ekonomije na Univerzitetu Kvins (Njujork) u članku „Politika prisustva: Kako onlajn aktivnosti uobličavaju oflajn aktivizam“ („The Politics of Presence: How Online Activity Informs Offline Activism“) koji *Perspektive* donose u narednom izdanju. Taj pokret nije ni interesno ni ideološki opredeljen. Njegovo jedino čvrsto stanovište jeste upravo dijalog, koji treba da traje kontinuirano.

Oslanjajući se na ovaj i prethodne uvide, smatramo da je OVS istovremeno kulturološki i politički, nov i klasičan društveni pokret. On je okrenut ka spolja ali i ka unutra, zahteva promenu pojedinca ali sa njom i dugoročnu, sveobuhvatnu promenu sistema kulturnog, političkog i ekonomskog.

Na delu je jedan po svemu drugačiji – ponovo novi subjekat, podjednako određen identitetskim, ekonomskim, odnosno političkim pitanjima. Ali koji je teorijski pojam dovoljno širok da pokrije tako divergentne karakteristike tog novog-starog kolektivnog aktera?

Tri decenije posle razbijanja rudarskog štrajka u Britaniji, čini se da adekvatnih termina nedostaje podjednako i levcici i desnici. Dodatno, posthladnoratovski konsenzus oko centra i takozvana nekonfliktna politika, u kojoj nema neprijatelja, strasti ni mobilizacije građana, čiji je ključni diskursni pojam „modernizacija“, (odnosno pojam „novog“), danas za mnoge predstavlja samo uhodani proces u kome većina društva ostaje izolovana od procesa donošenja odluka.

Inspirisan iskustvima južnoameričkih država u suprotstavljanju gorepomenutoj politici menadžmenta i neoliberalne deregulacije, Ernesto Laclau (Ernesto Laclau) revolucionarno redefiniše značenje pojma populizam, koji za njega nije *a priori* pežorativan⁵. On ga razume kao političku praksu ponovnog artikulisanja subjekta, kolektivnog identiteta, konstrukcije značenja koje nije unapred zadato, već direktno zavisi od procesa simboličkih konflikata unutar društva. Taj proces Laclau (Laclau 2005, 81) naziva *konstruisanjem naroda*:

„Narod se tu razume kao nešto manje od totaliteta svih članova zajednice, to je samo jedan njen deo koji ipak ima aspiraciju da bude prihvaćen kao jedini legitimni deo tog totaliteta.“

Za preciznije objašnjenje pojma naroda (u populističkom smislu) Laclau koristi distinkciju između termina *populus* – ukupno građanstvo, i *plebs* – nepriviligovani deo građanstva. Narod u populističkom smislu znači imati plebs koji za sebe tvrdi da je jedini legitimni *populus*, što je lako prepoznatljivo u paroli o pripadnosti 99%.

Kada je reč o odnosu populizma i klasne borbe, u svojevrsnoj debati sa Slavojem Žižekom Laclau (Laclau 2006, 11) uverljivo negira dogmu po kojoj komunistički pokreti ne mogu biti populistički zbog navodne supremacije ideje nad liderom, ali i onu po kojoj pojedinačni ciljevi pokreta ne mogu voditi stvaranju širih političkih identiteta. U prilog ove pozicije može se uzeti kao primer građanski pokret u Srbiji, koji se mobilisao oko pojedinačnog cilja (sprečavanja izborne krađe glasova na lokalnim izborima u jesen i zimu 1996), a prerastao u pokret koji će nekoliko godina kasnije dovesti do obaranja Miloševićevog režima, oktobra 2000. godine. Noviji primer svakako predstavljaju partije-pokreti poput Sirize u Grčkoj, ili Podemosa u Španiji.

Za Laclaua, subjekt akcije je uvek *subjekt nedostatka* pa ključnu ulogu u konstruisanju naroda imaju zahtevi, (Laclau 2006, 11) odnosno ciljevi pokreta:

„Kada ekvivalencija među pluralitetom zahteva dostigne izvesnu tačku, dobijamo široku mobilizaciju protiv institucionalnog poretka kao celine,

5 Autor ovom prilikom iskazuje iskrenu zahvalnost kolegama recenzentima sa Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, za upućivanje na vizionarski rad Ernesta Laclaua, koji danas, verujemo, može služiti kao vredan putokaz za izlaženje iz ideološkog ćorsokaka, posebno kada je reč o levo orijentisanoj kolektivnoj akciji.

odnosno pojavljivanje naroda kao univerzalnijeg istorijskog aktera, čiji ciljevi se nužno kristališu oko praznih označitelja koji služe kao objekti političke identifikacije.“

Da bi se postigla univerzalnost, ili konstruisao narod, „potrebno je da pozicija marginalca ili autsajdera postane simbol drugim marginalcima, odnosno da se stvori kontingentna agregacija heterogenih elemenata“ (Laclau 2006, 19). Pojavljivanje aktera emancipacije ima dakle sopstvenu logiku, utemeljenu u strukturi zahteva koji služe kao osnovna jedinica socijalizacije, pa stoga ne postoji predeterminisana istorija kapitalizma, već samo istorija konflikta.

Ako ništa drugo, samo vrtoglavi uspeh kapitalističkog projekta na Dalekom istoku, u društvu bez građanskih i medijskih sloboda poput kineskog, i njegova kriza na liberalnom Zapadu, dovoljan su razlog da još jednom promislimo o redefinisaju teorijskog sistema u kome mislimo, o prevaziđenosti ideoloških kategorija levog i desnog, odnosno o njihovom integrisanju kako bi jasnije sagledali složena društvena kretanja 21. veka. Jer, kao što mediji usmeravaju i formiraju javno mnjenje, a ciljevi akcije društvene pokrete, tako i naučne teorije orijentišu pravce istraživanja i naučnog mišljenja.

KA SINTEZI TNDP I TEORIJE RESURSNE MOBILIZACIJE

Pored Vilijama Gemsona i Sidnija Teroua, i brojni drugi savremeni američki autori pripadnici škole Teorije resursne mobilizacije (TRM), pokazali su interesovanje za teoriju novih pokreta, uz česte primedbe upućene njenim autorima za nedoslednost i nedostatak empirijskih potvrda iznesenih pretpostavki. Zamerke su se najčešće odnosile na nepostojanje ičega verodostojno novog u postmodernim pokretima. S druge strane, priznaju se doprinosi TNDP u pogledu razvijanja i razumevanja međudnosa između pitanja identiteta i mobilizacije, odnosno procesa uspostavljanja organizacije, ali se odriče njena mogućnost da obuhvati ukupnu dinamiku procesa koje posmatra.

Za pojedine autore, poput Nelsona Pikarda (Nelson A Pichardo 1997, 16), postoje ozbiljne sumnje u to da su savremeni pokreti proizvod postindustrijskog društva, odnosno da uopšte „predstavljaju bilo kakvu unikatnu pojavu“.

Drugi, poput Teroua (Tarrow 1998, 199–211), u skladu sa principom *protestnih ciklusa* tvrde da je TNDP pomešala ranu fazu u razvoju pokreta sa novim istorijskim stadijumom kolektivne akcije, te da potpuno zanemaruje ulogu političkog procesa. Pojedini kritičari pak, uz pomoć uporedne analize pokreta iz različitih istorijskih perioda, idu toliko daleko da zaključuju

kako TNDP „ne može stajati zasebno kao teorija. (Anieri, Emst, Kier 1990, 13)“. Ipak, proces približavanja se nastavljao sa razvojem interesa američkih autora za uticaj masovnih medija na društvene pokrete.

Termin „novi pokreti“ nastao je iz namere da se saznanje fiksira i bolje razume promena u kolektivnom delovanju nastala 70-ih. Interesantne teme postaju ravnopravnost polova, zaštita prirodne sredine, ljudska prava, mir, samoostvarenje, rečju – kvalitet i stil života, a konflikt se pomera sa pitanja preraspodele dobara na ona koja se tiču kulturnih matrica. Za ovu priliku preskočićemo teme: sveta života, programiranog društva, i sa „uobičajenih osumnjičenih“ kad je reč o ustanovljavanju TNDP – Jirgena Habermasa i Alena Turena, odmah ćemo preći na „prvooptuženog“.

Alberto Meluči, nekadašnji Turenov student (Alberto Melucci, 1943–2001) jedan je od autora kojima se zapravo pripisuje imenovanje savremenih pokreta – „novim“, odnosno njihova najsadržajnija i empirijski najbolje utemeljena analiza. Takođe, on među prvima ističe nužnost rada na pomirenju američke i evropske škole (Meluči 1997):

„Sumirajući moja polazišta, mogu reći da sam školovan na granicama kultura evropske tradicije levičarske ili kritičke misli, i novih saznanja i uvećanog interesa za empirijsku sociologiju, konkretno američku sociologiju koja je bila raširena u Italiji tokom pedesetih godina. Za sebe mislim da nisam samo teoretičar već i empirijski sociolog, sa interesovanjima za ono što ljudi zaista rade i misle, za empirijske forme, akcije, interakcije i formiranja značenja uključenog u načine ponašanja, međuodnose, komunikacije i davanja smisla svom delovanju.“

Važno je ovde pomenuti da je Meluči kao autor sa zgražavanjem posmatrao kako se termin *novi pokreti* postepeno postvaruje. Za njega je novina po definiciji bila relativan koncept, koji u ovom slučaju ima privremenu funkciju ukazivanja na jedan broj uporednih razlika između istorijskih oblika klasnog konflikta i modernih oblika zajedničke akcije. Smatrao je stoga da i kritičari „novine“ novih pokreta i oni koji podržavaju tu paradigmu čine istu epistemološku grešku jer podrazumevaju da savremeni fenomeni konstituišu unitaran empirijski objekat i na osnovu toga definišu njihovu jedinstvenost ili je osporavaju. Meluči je čitavu ovu kontroverzu smatrao beskorisnom imajući u vidu kontekst, bez kog se pokreti iz različitih perioda ne mogu porediti (Ruggerio, Montagna 2008, 221):

„Nije u pitanju odluka da li su empirijski podaci koje posmatramo komparabilni ili nisu, već da li je uporedivo značenje i mesto koje zauzimaju u sistemu društvenih odnosa. Stoga, postaje veoma teško odlučiti, na primer, u kojoj je meri moderni ženski pokret, kao globalni empirijski fenomen – nov, u poređenju sa prvim feminističkim pokretima iz 19. veka.“

Njegov istraživački interes usmeren je ka konfliktima koji narastaju u polju produkcije informacija i komunikacionih resursa, jer je ključna

dimenzija svakodnevnog života definisana upravo kroz ovu oblast. Razlog zbog koga je lični identitet središnje pitanje kojim se bavi, ali i glavna tema pokreta TNDP, jeste upravo nova svest o našoj sposobnosti da radimo na sopstvenim motivacionim i biološkim strukturama, dok su raniji pokreti bili obuzeti delovanjem prema spolja, prema svetu. Novi društveni pokreti uključeni su u autorefleksivnu akciju, koja nije instrumentalna u svrhu nekog cilja, već ima značenje po sebi, odnosno jeste sam cilj akcije.

Konflikti više nemaju pobednike, kaže Melučić, ali mogu da proizvedu inovaciju, modernizaciju i reformu. On sugerise da novi pokreti iniciraju promenu, odabiraju nove društvene elite i inoviraju kulturne forme, grade nove institucionalne i vaninstitucionalne strukture. U delu *Nomadi sadašnjice* (1989) on potpuno napušta ulogu klase u društvenom konfliktu jer smatra da je ona vezana jedino za konstitutivnu logiku industrijskog sistema. Formacija novog kolektivnog identiteta preduslov je kolektivne akcije u informacionom društvu, i treba da posluži za ostvarenje rasplintute koherencije klase i artikulaciju ideja protesta. Melučić postulira da se umesto klasnih odnosa polje konflikta danas prenosi na sukobe oko stvaranja ključnih resursa određenog sistema, a u modernom dobu to je svakako informacija (Ruggiero, Montagna 2008, 218):

„Teoretski problem se, dakle, sastoji u tome da li postoje oblici konflikta koji angažuju konstitutivnu logiku izvesnog sistema. Ideja načina proizvodnje previše tesno se povezuje sa ekonomskim redukcionizmom. Proizvodnja se ne može ograničiti isključivo na ekonomsko-materijalnu sferu; ona obuhvata celinu društvenih odnosa i kulturnih orijentacija. Problem je zato u tome da li se još uvek može govoriti o anatanističkim konfliktima, to jest, konfliktima oko društvenih odnosa koji proizvode konstitutivni resurs složenih sistema: informaciju.“

Kejt Neš (Kate Nash) primećuje da je američka teorija kolektivne akcije orijentisana najpre na izučavanje konteksta, odnosno organizacione prakse i pitanja *kako* jedan pokret nastaje, dok onu evropsku više zanima odgovor na pitanje – *zašto* dolazi do kolektivne akcije i koji su njeni ciljevi? Sasvim je objektivna njen zaključak da je odavno sazrelo vreme za jednu hibridnu teoriju koja bi dala odgovor na oba ova pitanja (Nash 2006, 170):

„RMT pristup se pre svega bavi političkom promenom na nesistemskom nivou, odnosno, kroz institucije države... TNDP tradicija, s druge strane, isključivo se bavi kulturnom promenom na sistemskom nivou. Da bi se omogućila potpuna međusobna sinteza tradicija i integrisanje programa istraživanja društvenih pokreta teoretičari novih društvenih pokreta trebalo bi da odustanu od svog opredeljenja za potpunu 'sistemsku' transformaciju.“

Ovim argumentom bližimo se ključnoj tački višedecenijskog nerazumevanja anglosaksonske i kontinentalne škole. Njegov uzrok su, verujemo, jednim delom marksistički temelji i levičarske tradicije evropskih

studija pokreta, a drugim, kako što kaže Meluči, razlike u metodološkom pristupu.

Bez ambicije da budemo sudije ili nudimo rešenja u transatlantskom sporu među teoretičarima kolektivne akcije, verujemo ipak da bi zdraviji metod, objektivno plodonosno spajanje evropske i američke tradicije, bio onaj koji ne bi negirao ni objektivne argumente niti empirijske činjenice i koji bi bio nešto više (ne manje) od prostog zbira jedne i druge teorije. Smatramo da bi najbolji put za to bio upravo produblјivanje studija međudnosa društvenih pokreta i masovnih medija, odnosno dalјim razvojem teorije uokvirivanja, ali i njenim organskim povezivanjem sa kontinentalnom marksističko-kritičkom tradicijom.

ZAKLJUČAK

Kao što je već rečeno, kontroverza oko TNDP nije počela nedavno već, sa manjim ili većim intenzitetom, ona kontinuirano traje od njenog uspostavljanja. Paradoksalno, pošto joj je decenijama odricana samobitnost, danas se ključni termin TNDP – „novi“ od jednog fleksibilnog analitičkog instrumenta transformiše u tvrdi denotacioni okvir, čime se svesno ili ne, remeti najvažnija, orijentaciona funkcija naučne teorije. Na sličan način kao što pojedini istaknuti teoretičari kolektivne akcije pogrešno koriste TNDP da objasne Okupiraj Volstrit kao pokret usmeren na kulturnu promenu to, nimalo slučajno, čine i ključni američki korporativni mediji, posmatrajući jedan pokret 21. veka optikom koja pripada onom prethodnom.

Instant zajednica prakse u parku Zukoti, ali i slični pokreti u Medisonu, Viskonsinu, Atini, Madridu, pa i Beogradu, veoma se razlikuju u odnosu na one koji se uobičajeno razumeju kao novi. Istovremeno, iako su bitno određeni ekonomskim prilikama, kao i prilikama na tržištu rada, oni se ne mogu nazvati ni radničkim pokretima, već ih profilishemo kao hibrid, jedan od ciklusa u kontinuitetu istog pokreta koji traje u manje ili više vidljivim fazama od početka modernog doba.

Od sredine jula 1789. odrednice novo i staro, te levo i desno, dobijaju svoje bitno, iako ne uvek i precizno političko značenje. Početkom 21. veka čini se da nam ponovo treba nova kolektivna prostor-vreme orijentacija, u smislu reinterpretacije temeljnih vrednosti naših društava, ali i nas samih. Privatno jeste i dalje političko, ali politika više nije i ne sme biti privatna stvar naših političara kada se okončaju izbori. Razgovor se mora nastaviti i nakon njih.

Temelјeći svoju poziciju na Poperovom stajalištu da je uverenje da preciznost naučnog jezika zavisi od preciznosti njegovih termina predrasuda koja vodi sholastici, te da: „preciznost jezika, pre svega, zavisi od stvarne brige da se oni ne opterete zadatkom da budu precizni“ (Poper 1993, 31),

ciljano povezujemo termin „novi“ (neo) sa vrednosnim određenjem „klasični“, koji naglašava prirodu OVS i sličnih pokreta, kao istovremeno identitetskih i političkih. Njihov subjekt nije samo radnička klasa, niti pojedina društvena grupa, već narod.

Misao o narodu, o populusu kao akteru i populizam oslobođen ideoloških iluzija levice i desnice, ali čvrsto demokratski i vrednosno opredeljen, jeste korak ka ponovnom uspostavljanju dijaloga između otuđenih centara ekonomske moći i ostatka društva.

OVS je objava pobunjenog naroda koji odbija pasivnost. Zato nećemo pogrešiti ako ovaj pokret shvatimo kao objavu postojanja, dijalog, pitanje upućeno samom sebi, ali istovremeno on je i mnogo više od toga. Poput pamfleta koji je krajem 18. veka napisao jedan francuski opat, naslovivši ga pitanjem: *Qu' est-ce que le Tiers Etat?*

LITERATURA

- Altman, Alex 2011. „Why Occupy Wall Street is more popular than Tea Party?“, *Time Magazine*, October 13th.
- Bennett, Lance – Pickard, Victor 2004. „Mass Communication Theory, Managing the Public Sphere: Journalistic Construction of the Great Globalisation Debate“, *Journal of Communication* Vol. 54, (September) No. 3, 437–455.
- Gamson William 2012. „Cultural Outcomes of Occupy Movement“, *Mobilizing Ideas*.
- Gamson William – Wolfsfeld Gadi 1993. „Movements and Media as Interacting Systems“, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 528, Citizens, Protest, and Democracy (July) 114–125.
- Gamson William 1992. *Talking Politics*, Cambridge University Press.
- Gitlin Todd 1980. *The Whole World is Watching*, University of California Press Berkley and LA California.
- Gitlin Todd 2012. *Occupy Nation: The Roots The Spirit and the Promise of Occupy Wall Street*, IT Books NY.
- Goodvin, Jeff 2012. „Occupy the Media“, *Mobilizing Ideas*, January 16th.
- Deseriis Marco, Dean Jodi 2012. „A Movement Without Demands?“ *Possible Futures*, January 3rd.
- D’ Anieri Paul, Emst Claire, Kier Elisabeth 1990. „New Social Movements in Historical Perspective“, *Comparative Politics*, Vol. 22, No. 4, July, 1990, 445–458.
- Jamison Andrew 2006. „Social Movements and Science: Cultural Appropriations of Cognitive Praxis“, *Science as Culture*, Vol. 15, No. 1, March, 45–59.
- Jamison Andrew, Ayerman Ron 1991. *Social Movements: A Cognitive Approach*, Pensilvania University Press.
- Kaibin Xu 2013. „Framing Occupy Wall Street: A Content Analysis of The New York Times and USA Today“, *International Journal of Communication*, No. 7, 2412–2432.
- Klein, Naomi 2011. „Occupy Wall Street: The Most Important Thing in the World Now“, *The Nation*.
- Laclau, Ernesto 2006. „Why Constructing a People is the Main Task of the Radical Politics“, *Critical Inquiry*, No. 32, Summer, 646–680.
- Laclau, Ernesto 2005. *On Populist Reason*, Verso Books.
- Langman, Lauren 2013. „Occupy: A new, new social movement“, *Current Sociology*, Vol. 61, July, No. 4, 510–524.
- Melucci, Alberto 1995. „New social movements and individual transformation“ *Hitotsubashi Journal of Social Studies*, No. 27, August 1995.

- Neš, Kejt 2006. *Savremena Politička Sociologija*, Službeni glasnik, Beograd.
- Poper, Karl 1993. *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji, Plima proročanstava: Marks, Hegel i posledice*, BIGZ Beograd.
- Pichardo A Nelson 1997. „New Social Movements: A Critical Review“, *Annual Review of Sociology*, Vol. 23, 411–430.
- Popkin, Jeremy 1995. *Media and Revolution*, University of Kentucky Press.
- Rushkoff, Douglas 2015. „Politika prisustva: Kako onlajn aktivnosti uobličavaju oflajn aktivizam“, *Političke Perspektive, forthcoming*.
- Rushkoff, Douglas 2011. „Think Occupy Wall St. is a phase? You don't get it“, *CNN*.
- Ruggiero Vincenzo Montagna Nicola 2008. „A strange kind of Newness. What's new in New Social Movements?“, „Social Movements, a Cognitive Approach“, *Social Movements, Routledge student reader*.
- Fotopoulos, Takis 2008. „On the Crisis of Modernity and the Antisystemic Movements“, *The International Journal of Inclusive Democracy*, Vol. 4, No. 2 april.
- Furet, Francois 1997. *Interpreting the French Revolution*, Cambridge University Press.
- Tarrow Sidney 2011. „Why Occupy Wall Street is Not the Tea Party of the Left, The United States' Long History of Protest“, *Foreign Affairs*, October 10.
- Tarrow, Sidney 1998. *Power in a Movement*, Cambridge University Press.
- Turen Alen 2011. *Nova Paradigma*, Službeni glasnik, Beograd.

IZVORI SA INTERNETA

- <http://occupywallstreet.net/learn>
- <http://swampland.time.com/2011/10/13/why-occupy-wall-street-s-more-popular-than-the-tea-party/>
- <http://www.possible-futures.org/2012/01/03/a-movement-without-demands/>
- <http://www.foreignaffairs.com/articles/136401/sidney-tarrow/why-occupy-wall-street-is-not-the-tea-party-of-the-left>
- <http://mobilizingideas.wordpress.com/2012/01/02/cultural-outcomes-of-the-occupy-movement/>
- <https://mobilizingideas.wordpress.com/2012/01/16/occupy-the-media/>
- <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/2089>
- http://people.plan.aau.dk/~andy/CSAC_A_152955.pdf
- <http://www.inclusivedemocracy.org/journal/pdf%20files/pdf%20vol14/On%20the%20Crisis%20of%20Modernity%20and.pdf>

<http://csi.sagepub.com/content/61/4/510>

<http://www.thenation.com/article/163844/occupy-wall-street-most-important-thing-world-now#>

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2952558?sid=21105558613003&uid=3738928&uid=2&uid=4>

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/421973?sid=21106119577603&uid=3738928&uid=4&uid=2>

http://www.thefreelibrary.com/An+interview+with+Alberto+Melucci+*.a0128599432

SUMMARY

OCCUPY WALL STREET: NEO-CLASSICAL SOCIAL MOVEMENT OF THE 21ST CENTURY

Joint effect of 2008 economic crises and continuous world-wide present deficits of political legitimacy have in 2011 given birth to global resistance, but also facilitated development of its new strategies and tactics. Although we are still by large able to understand these contemporary models of collective action with help of New Social Movement Theory, today they objectively grasp a wider field of meaning, mainly for reason of their demands for radical transformation of both economic and political system.

Contemporary social movements are still struggling for re-interpretation of meaning, and identity issues, but not any more for any particular goal. Instead, they seek systemic change. This extremely important shift of strategic orientation, which makes new movements a bit old – that is classical, remains in our opinion, undervalued both in academic, and general public for the reasons that we will try to comprehend, in this writing.

KEY WORDS: New Social Movements Theory, Media influence, Framing, Cognitive function of social action, Cyclical Theory of Social Movements, Class struggle, Populism.